

לענין הלכה

הערות מעשיות בהל' אבלות בבין המצרים, מאה ברכות

גליון זה מודפס לעורר לב המעיין בלבד ולא לסמוך עליו למעשה גליון 274

תכף אחר סיום הברכה ואין ממתינין בינתיים כלל, וע' בשערי תשובה שהביא שזה מעכב אף דיעבד, שאסור שוב לענות אמן עליה מכיון שהתחיל ברכה אחרת.

עצה לכוונה בתפילה השיב הסטייפלר זצ"ל להגרב"צ קוק שליט"א (ריש ס' פניני תפילה) למחרת יום הכיפורים תשל"ז השיבני: [א] תתפלל קצת יותר מהר. [ב] לעשות הכנה לתפילה. [ג] והעיקר העיקר לזכור לפני מי הוא מתפלל. ועוד אמר לי "הכנה זו איננו יודעים מה היא, ועיקר ההכנה שלנו היא באמירת פסוקי דזמרה".

ברכת שהחיינו בבין המצרים

כתב **השו"ע** (סי' תקנ"א ס' יז) "טוב ליזהר מלומר שהחיינו בין המצרים על פרי או על מלבוש, אבל על פדיון הבן אומר ולא יחמיץ המצוה, ובהג"ה וכן בפרי שלא ימצא אחר תשעה באב מותר לברך ולאכלו בין המצרים".

ובמשנה ברורה (סי' קצ"ח) ד"אף על גב דאפילו אכל מברך 'שהחיינו', מכל מקום ימים אלו כיון שהזמן ההוא הוא זמן פורענות אין כדאי לומר שהחיינו לזמן הזה". עכ"ד ומשמע שיש חסרון בנוסח 'שהחיינו', אבל ברכת הטוב והמטיב מותר לומר.

טעם איסור שהחיינו: וע' א"ר בשם המהרי"ל שטעם איסור שהחיינו הוא משום שמחה, אכן במ"ב הנ"ל (ועוד) משמע לא כך וע' להלן ד"א דמותר לקנות דברים חדשים ולברך 'הטוב והמטיב', וביאור דבריהם בזה דלא מתאים להודות להקב"ה שחיכינו וזכינו להגיע לזמן הזה של חורבן בית המקדש. ואיתא במשנה בברכות 'כל שהוא ממין קללה אין מברכין עליו'.

לברך בפרהסיא: לפי טעם זה מי שמזדמן לו לברך שהחיינו, יש לעיין אם יש מקום להימנע מלברך בפרהסיא, כמו שמצינו בברכת שהחיינו על ירושה דכתב הגרש"ז **אויערבך זצ"ל** שאינו ראוי לברך עליו בשעת הלוי' בפרהסיא.

אך מדברי אין בזה איסור ולכן לשון **השו"ע** 'טוב להיזהר'. **ברכת הטוב והטיב:** לפי זה בברכת הטוב והמטיב מותר לברך (שאומרים ברכת המזון בכל עת ברכת הטוב והמטיב). **(סידור יעב"ץ** כתב שהוא פשוט וכ"ה **בשערי תשובה** ס' תקנ"א ס"ק י בשמו וכ"כ שם **במחזיק ברכה** או' י' וכ"ה **בשדי חמד** בין המצרים ס' ב' או' ג), וכן ע' **שו"ת אגרות משה** (ח"ג ס' פ).

ולכן מותר לקנות מזון, רהיטים, וכלים חשובים מ"יז בתמוז עד ר"ח אב אע"פ שיש בהם שמחה, משום שמברכים על כלים אלו [שנועדו לשימוש בני ביתו] "הטוב והמטיב" ולא שהחיינו. **(קרא עלי מועד פ"ב סע' ג).**

ויש מחמירים שלא (לקנות) וללבוש כלים חשובים מ"יז בתמוז עד י' באב והטעם משום שמחה. **(ערוך השולחן** ס' תקנ"א ס"ק יח) ע' **בא"ר** (סי' תקנ"א ס"ק מא וס"ק יז) שאין לקנות וללבוש בגדים חדשים [חשובים] מ"יז בתמוז גם באופן שאין איסור מצד ברכת שהחיינו [כגון שילבש בשבת].

וכן ע' **בכף החיים** (סי' תקנ"א ס"ק רה) דיש הבדל בין מלבוש לפרי, דפרי יברך בשבת אבל מלבוש אין לברך אפילו בשבת דאיכא שמחה טפי.

וכ"ד החזון איש (ע' מנהגי החזון איש בס' **קרא עלי מועד** אות א' - ג'). ולפי דבריהם ה"ה דאין לקנות כלים חשובים חדשים.¹

¹ ומדברי הא"ר משמע דלא אסר הא"ר לקנות וללבוש בגדים חדשים אחרי י"ז בתמוז אלא כשמברך עליהם עתה שהחיינו [ואפשר גם כשמברך הטוב והמטיב] דעל ידי הברכה על המלבוש החדש איכא שמחה יתירה. אבל אם אינו מברך עתה שהחיינו מאיזה סיבה אין לאסור קניית בגד חדש או לבישתו

מאה ברכות – כוונה בשמונה עשרה

חייב אדם לברך בכל יום מאה ברכות לפחות **(שו"ע** ס' מו סע' ג). הטעם, **לפי שהיו מתים בכל יום מאה נפשות מישראל**, ולכן תקן דוד לברך מאה ברכות בכל יום **(משנה ברורה** (שם ס"ק יד) בשם **טור** בשם **רב נטרונאי גאון**).

רוב המאה ברכות הם ברכות שמונה עשרה: ולמעשה רוב המאה ברכות ביום חול הם מברכות שמונה עשרה, (57 ברכות), (ובנוסף לכוונה בשמיעת חזרת הש"ץ (שחרית ומנחה הוא 38) ברכות סך הכל 95 ברכות בתוך בית הכנסת" בשעת תפילת שמונה עשרה בלבד (אכן ע' מ"ב שם בענין צירוף למאה ברכות דחזרת הש"ץ הוא רק בשעת הדחק, אבל בלאו הכי גדול כוחו של שמיעת חזרת הש"ץ דחשוב כאילו התפלל). וע"י חיזוק 100 ברכות אמרו חז"ל דהוה כ'חיסוק' למנוע התפשטות המחלה ר"ל.

ובפרט בימי בין המצרים - כחצי מתפילת שמונה עשרה הוא על הגאולה, וע' **במדרש רבה** (יג, ב) **"כל תפילתן של ישראל אינו אלא על הבית המקדש מתי יתבני בית מקדשא"**, ובימי בין המצרים יש מצוה לכוון ולהתחנן יותר בברכות אלו של שמונה עשרה.

כוונה בסוף כל ברכה וברכה של שמונה עשרה

וע' **בשו"ע** (סי' ק"א סע' א) המתפלל צריך שיכוון בכל הברכות, ואם אינו יכול לכוון בכולם, לפחות יכוון ב'אבות'. וכתב **המשנה ברורה** (שם ס"ק א) **"וירגיל אדם עצמו לכוון בחתימה של כל ברכה"** (טור).

ללמוד פירוש המלות של התפילה: וכתב **המ"ב** (שם ס"ק ב) שיכוון פירוש המלות. על כן נכון מאד להמונים שילמדו פירוש המלות של כל התפילה. ועל כל פנים **'ברכת אבות'** ו'**מודים'** בודאי יש חיוב עליו לידע ביאורו עכ"ד.

ולפעמים מרוב הרגל, יכולים להתרגל לא לשים לב כלל לפירוש המלות בברכות אלו, ושל שמונה עשרה, (ויתכן אף לשכוח פירוש המלות עם הזמן). ובתקופה זו של מחלת הקורונה, זמן שתפילות אלו נצרכים מאד, אפשר לומר שהוא זמן הראוי להתחזק בכוונת התפילה וכנ"ל משום חיוב מאה ברכות בכוונה.

ומצוי שעקב מחלת הקורונה פחות ממהרים, ובפרט אלו שנמצאים בבידוד יש יותר זמן להתבונן בתפילות, וכמעט בלי ספק שלאחר מכן כבר יתרגל להתפלל יותר כראוי וזה הזדמנות נפלאה.

ש"ץ להמתין לענייני אמן: ע' **משנה ברורה** (ס' קכד ס"ק לז) דמחויב הש"ץ להמתין לרוב הציבור בכל התפילה שלא להתחיל ברכה שלאחריה עד שיענו אמן וכו' והרבה אנשים נכשלים בזה כשמתפללין לפני העמוד, שחוטפין להתחיל ברכה שלאחריה

² בגיליונות האחרונות כתבנו על 'סור מרע בבית הכנסת וקדושת בית הכנסת, וכאן נמשיך לכתוב בגדר 'עשה טוב'. ומטרת מניעת שיחה בטילה בבית הכנסת וזלזול בתפילה, חוץ מזלזול בכבוד השם, הוא גם מונע מלהחליש כוחו של התפילה.

³ עכ"פ כשגדולי ישראל עוררו להתחזק בכבוד התפילה, לכל הפחות לכבות הפלאפונים בשעת התפילה, ומגיפת ת"ח ות"ט היה משום דיבור וחסרון כבוד התפילה, ע' **שו"ע** ס' קכד על חומר החטא של שיחה בשעת חזרת הש"ץ, מדה טובה מרובה על חשיבות כוונה בחזרת הש"ץ שבידו למנוע מגיפה, [וע' משנה ברורה שם חשבון מאה ברכות לכתחילה].

ברכת שהחיינו בשבת: מסתימת השו"ע משמע דאין לברך שהחיינו אף בשבת בבין המצרים, וכתב המ"ב (שם) **דהגרי"א** בבאורו חולק על זה וכתב דהוא חומרא יתירא, וכן ה"ט"ז מפקפק בזה, ועל כן **בשבת אין להחמיר בזה**, דבלאו הכי הרבה אחרונים מסכימים להקל בשבת. עכ"ד ויש מחמירים אף בשבת (**מג"א** ס"ק מב שהביא **שער הכוונות** בשם **האריז"ל** וכן משמעות השו"ע וכנ"ל). ואפשר הטעם שגם בשבת אין כדאי לומר שהחיינו שמראה על חסרון הכרת זמן פורענות (וגם בשבת בבין המצרים נוהגין לקרות הפטרה דפורענותא). וטעם המתירין שקי"ל אין אבלות על המקדש בשבת.

אשה מעוברת: וכתב המשנה ברורה (שם ס"ק צט) **וממילא לא יאכל הפרי ולא ילבש הבגד**. וכתבו האחרונים, דאשה מעוברת מותרת לאכול פרי בלא 'שהחיינו', דשמא תתאוה ויגרור נזק לה ולולד. וכן חולה גם כן מותר, שהפירות פותחין לו תאותו לאכול דברים טובים, ובמקום חולי לא קבלינן עלן. (וביאר הגר"ח **קניבסקי שליט"א** דאינו דומה לפרי שלא ימצא אח"כ דכתב הרמ"א שיברך שהחיינו, דכיון דמותר לו לאכול רק מחמת חולי ל"ש לומר שהחיינו לזמן הזה (**קרא עלי מועד פ"ב**).

לשמור הפרי עד שבת: (ובס"ק ק) ולא יחמיץ המצוה או הברכה כיון שהגיע זמנה. ואף על גב דכשרואה פרי חדש ואינו מברך 'שהחיינו' מחמיץ הברכה, מכל מקום כיון שנהגו להמתין עד שעת האכילה לא מקרי מחמיץ המצוה **ובמ"ב** ס"ק קא שלא ימצא אחר תשעה באב **"ומיירי שלא יכול לשמור הפרי עד שבת מפני שיתקלקל, כגון גזגדניות קטנות, דאי לאו הכי יקחהו בחול וישמרהו עד שבת"**.

לקנות דברים חדשים בתשעת הימים

תשעת הימים: אסור לקנות בגדים חדשים מר"ח ואילך אפילו בגדים שאינם חשובים כגון נעלים וגרביים, ואף אם דעתו שלא ללבושן עד אחר ט"ב אסור (**רמ"א** סי' תקנא סעי' ז **מ"ב** ס"ק מה – **קרא עלי מועד פ"ד** סעי' ו).

לחפש דירה חדשה

טוב להימנע מלחפש בית חדש או דירה חדשה בבין המצרים (**הגר"ח קניבסקי שליט"א** **'טעמא דקרא'** הנהגות **ממון החזון איש** אות מא, וכן ע' **בארחות רבינו** (ח"ב) מסופר בשם הרבנית (אשתו של הקה"י **זצ"ל**) שהם היו גרים בדירה צרה וקטנה, ואעפ"כ הקפיד אחיה (מרן החזון איש **זצ"ל**) שלא תלך בבין המצרים לחפש ולראות דירה מרווחת עכ"ד. ולכאורה הטעם שבזמן שמתאבלים על חוסר ושריפת בית אלקינו, אינו ראוי לחפש הרווחת ביתו. [וכל מקרה לגופו דלפעמים יש בזה צורך גדול וא"א לדחות].

לבישת בגדים מכובסים בתשעת הימים

מראש חודש אב אסור ללבוש בגדים מכובסים (**שו"ע** סי' תקנ"א סעי' ג) ולא להציע המטה בסדינים מכובסים, ואפילו מגבות ומפות שלחן מכובסים אסור אא"כ לבשם [או השתמש בהם] לפני"כ זמן מה.

הכנת בגדי זיעה

ולענין בגדי זיעה יש אומרים שאחרי שלבשם כל כך שכבר אינם ראויים לילך בהם לפי הענין או משום כבוד הבריות מותר להחליף וללבוש מכובס. (**שו"ת שלמת חיים** השלם סי' שלא) כתב שאם לבש גרביים כמה ימים עד שאינם ראויים ללבישה

עד ר"ח אב, שהרי הא"ר שם התיר ללבוש בגד חדש אחרי י"ז בתמוז אם כבר בירך שהחיינו בשעת הקנין קודם י"ז בתמוז. וכן משמע קצת מדבריו בס"ק מ"א שכתב בשם מהרי"ל: "אין אומרים שהחיינו כדי למעט השמחה". וכן משמע מדברי הכף החיים שם (ס"ק פח) שכתב על דברי הא"ר דלפי המנהג שלנו שלעולם אין מברכים שהחיינו על בגד חדש בשעת קנין אלא בשעת לבישה ראשונה אי"כ אפשר לומר דמותר לקנות בגד חדש אחרי י"ז בתמוז [רק לא ילבשו עד אחרי תשעה באב] עכ"ד.

אולם מדברי החזון איש הנ"ל משמע דס"ל דאין נכון לקנות ולא ללבוש בגדים [או כלים] חשובים חדשים אחרי י"ז בתמוז גם אם אינו מברך עתה שהחיינו מאיזה סיבה, דבכל זה איכא שמחה יתירה.

וכ"כ מסורת משה (ח"א עמ' ק"ע) בשם הגר"מ פיינשטיין **זצ"ל** שאין לקנות טלית או בגד חדש חשוב אפילו אם לא ילבשו עד אחר ט"ב אע"פ שמנהיגו שלא לברך שהחיינו בשעת קנין אלא בשעת הלבישה, דעיקר סיבת האיסור אינו שהחיינו, רק השמחה, והשהחיינו הוא רק סימן שיש ודאי שמחה. ולכן גם נעלים חדשים אם הם יקרים וחשובים אסור לקנות בין המצרים אע"פ שאין מברכים עליהם שהחיינו [מחמת שעשויים מעור שהוצרך להרוג בהמה].

¹ לפי מה שבררנו טעם זה הוא לא ע"פ סוד (אלא או משום ברכת שהחיינו הוא רשות ע' בס' דובר שלום, או משום דגם בשבת אין כדאי לומר נוסח שהחיינו).

לפי הענין מותר להחליף. וכן דעת הגר"ש **וואזנר זצ"ל** (בס' מבית לוי עמ' שפ"א) דאפשר להקל בזה, וכן דעת הגר"מ **פיינשטיין זצ"ל** (קונטרס דיני בין המצרים (**להגר"ש איידר** עמ' 9). ומשמע מדבריהם שלכתחילה אין להחליף בתשעת הימים רק אם מרגיש שיש בזה צורך, ועכ"פ אם רוצה להחליף, לכתחילה יש להכין מקודם. וכתב בס' **שלמי מועד** עמ' תפ בשם הגר"ש **אויערבך זצ"ל** שמותר להחליף לבנים וגרביים בתשעת הימים. והטעם בזה ביאר בס' קרא עלי מועד שם הע' ח דהוי כהסרת לכלוך.¹

וע' בס' **ישא יוסף** (אוי"ח ח"ג סוס"י ק"מ) שכתב בשם הגר"ש **אלישיב זצ"ל** שבגדי זיעה הסמוכים לגוף יש מקום להקל להחליף אותם בתשעת הימים אם לא הכין מקודם עכ"ד.

ויש אומרים דכשצריך להחליף בגדי זיעה יניחו על הריצפה שלא יהי נקי כ"כ ואח"כ ילבשו (**ס' קרא עלי מועד** בשם הגר"נ **קרליץ זצ"ל**, וטעמו משום שבגדי זיעה הם רק חומרא לכן אפשר להקל בכך).

אכו דעת הגר"ח **קניבסקי שליט"א** (קרא עלי מועד שם) שקשה להקל בזה ועכ"פ שיתקמט ויתלכלך מזה.

החלפת סדינים: והוא הדין בשעת הדחק שיש צורך להחליף סדינים [כגון לאורח] יניחם על הריצפה כנ"ל ואח"כ יכול להציעם. (**קרא עלי מועד פ"ד** סעי' ג).

לא חרבה ירושלים אלא שפסקו ממנו אנשי אמנה: העירו דעם מחלת הקורונה היו מקרים רבים שהיה קשה יותר לשלם על הנסיעות באוטובוס, ויש לעשות תזכורת לשלם.

לבישת מסכה חדשה בתשעת הימים

שאלה: האם ראוי להכין מסכות לפני תשעת הימים כשאר בגדי זיעה, או הוה רק כרטייה ואין בזה חשש של שמחה? ושמענו מהגר"י **קנר שליט"א** דאין צריך להכינו דהוה כמו תרופה. [ואף דיש משווקים מסכות יקרות יותר עם 'לוגו' ויש בזה מטרות ייפוי, בכל זאת אין צריך להכינו].

דברי הסטייפלר זצ"ל על בקשת הגאולה

נביא דברי הסטייפלר **זצ"ל** בשם החפץ חיים וספר הברית וז"ל סי' **ארחות רבינו** (ח"א עמ' רפז) מו"ר **הקהילות יעקב** אמר לי שהאמת כמו שסיפר **הקדוש החפץ חיים זצ"ל** מהבית הלוי **זצ"ל**. ואילו היו מחכים למשיח היה ממחר ביאתו. אבל לא מחכים אצלנו! ואמר לי **שבספר הברית** כבר כתוב על כך שאם יאמרו לאחד שמשחית בא ירצה שיחכה עד שיחסל את עסקיו!

ועוד אמר **החפץ חיים** "כמו שהחיוב לשלם פעולת שכר שכיר **ביומו הוא רק כשהשכיר תובע, ואם אינו תובע אין חיוב, כך גם את הגאולה אנו צריכים לתבוע**" (**שיחות ח"ח** יד).

ע' **מדרש שוחר טוב** (תהילים יז, ילקוט שמעוני שמואל ב כד), "כל אותם אלפים שנפלו בימי דוד לא נפלו אלא על שלא תבעו בית המקדש, והלא דברים ק"ו ומה אלו שלא ראו את בית המקדש כך אנו על אחת כמה וכמה, לכך התקינו **נביאים הראשונים** שיהיו מתפללין בכל יום שלשה פעמים 'אנא השב שכינתך לציון'.

לע"נ מרת בלומא ב"ר מרדכי אהרן ע"ה

לתרומות הערות והארות – 0533163916 נא להשאיר הודעה (מ. הרסקין מודיעין עילית)

ניתן לקבל הגיליון במייל: g089285647@gmail.com וכן הגיליון ללמוד ולקיים על סדר הדף היומי

¹ דין זה צ"ע דהנה ברמ"א סי' תקנא סעי' א ומ"ב ס"ק ו משמע דאסור להחליף בגדי זיעה שהרי כתבו דלכבוד שבת מותר להחליף כתונת מפני הזיעה, ומשמע דבימי החול אסור. וכתב בקרא עלי מועד שם דכמו שמותר להסיר לכלוך מהגוף עם מים אע"פ שנהנה מהרחיצה משום שעיקר כוונתו אינו להנאת גופו אלא להסיר צער ואי נעימות, ה"ל בבגדים שכבר מורגש בהם שהם מזוהמים מותר להחליף כדי להסיר מעצמו הזוהמא (וגם יכול להביא ליד מחלה וסכנה אם אינו נוהר בהם כדאיאת בנדרים פ"א א') אע"פ שנהנה בלבישת הבגד המכובס ולא אסור אלא כשעיקר הכוונה הוא להנאת לבישת הבגד המכובס במקום הישן.

² וז"ל **הח"ח** "אם נחכה למשיח הוא בודאי יבוא ולא יאחר, וכמאמר הנביא "חכה לו כי בו יבוא" דמשמע אם תחכה לו הוא יבא תיכף ולא יאחר. וכמו ששמעתי על גאון אמיתי אחד בדור שלפנינו (כפי המפורסם הכוונה לבעל **בית הלוי זצ"ל**) שחפצה עיר אחת לקבל אותו לראב"ד בעירם ולא רצה לקבל משרת הרבנות, וכשבאו שני שלוחים ואמרו לו: רבינו, ידע הוד כבודו כי שלשים אלף יהודים ממתינים לביאתו! כשמע דבריהם אלו אמר להם, אם כן הדבר, אני מקבל, ותיכף לבש בגדיו לילך איתם". (לקוטי אמרים פ"א).